

בין בלעם לאברהם
ר' מ. נבון

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קה עמוד ב

+במדבר כ"ב+ ויקם בלעם בבקר ויחבש את אתנו, תנא משום רבי שמעון בן אלעזר: **אהבה** מבטלת שורה של גדולה – מאברהם, דכתיב +בראשית כ"א+ "וישכם אברהם בבקר". **שנאה** מבטלת שורה של גדולה - מבלעם, שנאמר "ויקם בלעם בבקר ויחבש את אתנו".

משנה מסכת אבות פרק ה משנה יט

כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע ...

ר' עובדיה מברטנורא מסכת אבות פרק ה משנה יט

עין טובה - מסתפק במה שיש לו ואינו חומד ממון אחרים [ואינו מקנא כשרואה שיש לחבריו יותר ממנו (ר"ב ב: ט) ושמה בהצלחת חבריו (יכין ב: ט)] שכן מצינו באברהם שאמר למלך סדום (בראשית י"ד) **אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך**:
ורוח נמוכה - **ענוה יתירה**. וכן מצינו אברהם אומר (שם י"ח) **ואנכי עפר ואפר**:
ונפש שפלה - **זהירות והפרישה מן התאוות**. ומצינו זה באברהם, דכתיב (שם י"ב) **הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, שעד עכשיו לא הכיר בה מרוב צניעות**.
ובבלעם אשכחן **עין רעה**, שהיה יודע שהיה רע בעיני המקום שילך אצל בלק והיה הולך כדי ליטול שכר, דכתיב (במדבר כ"ב) **אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב [ז"א: חומד ממון אחרים]**:
ורוח גבוהה - [הגאווה - רמב"ם] דאמר (שם כ"ד) **נאם שומע אמרי אל ויודע דעת עליון**:
ונפש רחבה - [רוב התאוה - רמב"ם] **שאם לא היה רב התאוה לא היה יועץ להפקיר בנות מואב לזנות**. ואמרו חכמים [סנהדרין ק"ה ע"א] **בלעם בועל אתונו היה**:

משנה מסכת אבות פרק ב משנה יא

רבי יהושע אומר עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאין את האדם מן העולם:

משנה מסכת אבות פרק ד משנה כא

רבי אליעזר הקפר אומר הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם:

שפת אמת (אבות ד: כא)

הקנאה = עין הרע // התאוה = יצר הרע // הכבוד = שנאת הבריות

תוספות יום טוב מסכת אבות פרק ד משנה כא

שהקנאה נמשכת מעין הרע והתאוה נמשכת מיצר הרע. והכבוד הוא סבת שנאת הבריות שאין שנאו לבריות כמו הרודף אחר הכבוד.

ר' עובדיה מברטנורא מסכת אבות פרק ב משנה יא

ושנאת הבריות - שנאת חנם.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף ט עמוד ב

מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם. ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות:

פיליפ מרכוס, שופט בית המשפט לענייני משפחה, ירושלים

המכנה המשותף לקנאה ולתאוה ולכבוד השלילי המיוחס לבלעם הוא שנקודת המבט בהם היא **אגואיסטית לגמרי**.

משנה מסכת אבות פרק ה משנה יט

... מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע? תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא שנאמר (משלי ח') "להנחיל אוהבי יש [בעוה"ב - ר"ב] ואוצרותיהם אמלא [בעוה"ז - ר"ב]". אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם [בעוה"ז - טוס' י"ט] ויורדין לבאר שחת שנאמר (תהלים נ"ה) "ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך":

~ מצד שני ~

משנה מסכת ברכות פרק ט משנה ה
... (דברים ו) "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" – "בכל לבבך": בשני יצריך, ביצר טוב וביצר רע ...

תפארת ישראל, ברכות ט: ה
צריך להשתמש באש היצר הרע – כמו תאוה, כעס, גאווה, קינא – להידלק לעשות את המצוות ומעשים טובים.

~ קנאה טובה ~

ספר אורחות צדיקים שער הקנאה
אף על פי שהקנאה היא מידה רעה מאד, יש מקום שהיא טובה מאד, והיא מידת עליונים, שישים קנאתו על יראת שמים, כענין שנאמר (משלי כג יז): "אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום". ועל דרך זו אמרו רבותינו, זכרונם לברכה (בבא בתרא כא א): קנאת סופרים תרבה חכמה. כי יראה אדם שלומד, יתפוש קנאה בלבו ויאמר: לומד זה כל היום - גם אני אעשה כן! וכן לענין כל המצוות יקנא כל אחד בחבירו ויתפוש מעשי חבירו הטובים.

~ תאוה טובה ~

בראשית רבה (וילנא) פרשה ט ז
רבי נחמן בר שמואל בר נחמן בשם רב שמואל בר נחמן אמר הנה "טוב" זה יצר טוב והנה "טוב מאד" זה יצר רע, וכי יצר הרע טוב מאד, אתמהא, אלא שאלולי יצר הרע לא בנה אדם בית ולא נשא אשה, ולא הוליד ולא נשא ונתן, וכן שלמה אומר (קהלת ד) כי היא קנאת איש מרעהו.

זוהר - מדרש הנעלם כרך א (בראשית) פרשת תולדות דף קלח עמוד א -
רבי יצחק בר' יוסי הוה אתי מקפוטקיא ללוד פגע ביה רבי יהודה אי"ל רבי יצחק תאמר דחבירנא חכימי מתניתא אתעררו להאי עניינא דיצר הרע יתנשי מן עלמא בר ההיא שעתא לזיווגא אי"ל חייך הכי אצטריך יצר הרע לעולם כמטרא לעולם דאלמלא יצר הרע חדוותא דשמעתא לא ליהווי...

~ כבוד ראוי ~

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף ה עמוד א
א"ר חייא בר אשי אמר רב: ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית. א"ר הונא בריה דרב יהושע: ומעטרא ליה כי סאסא לשבולתא [לכתר כשערה על גרגיר חיטה]. אמר רבא: בשמתא דאית ביה, ובשמתא דלית ביה [ת"ח שיש בו גאווה מגיעה לו חרם, ת"ח שאין בו גאווה מגיעה לו חרם].

מהרש"א חידושי אגדות מסכת סוטה דף ה עמוד א
... ובדרך צחות שמעתי שמנה בשמינית שהוא חלק ס"ד שאז לא יגיע לו (אלא) חלק אחד מג"ס שהוא גס הרוח וק"ל:

~ שנאת חנם / אהבת חנם ~

רב קוק
בית המקדש חרב בעוון שנאת חנם והוא יבנה רק כאשר נלמד לאהוב איש את רעהו אהבת חנם.